

ПОХОВАННЯ ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ З ДВОПЛАСТИНЧАСТИМИ ФІБУЛАМИ (етнічний аспект)

Наявність двопластинчастих фібул у похованнях з різними етнічними рисами уможливує висновок про тісні стосунки між готами та пізньоскіфсько-сарматським населенням на рівні династійних шлюбів.

К л ю ч о в і с л о в а: черняхівська культура, двопластинчасті фібули, готи, пізні скіфи/сармати.

Двопластинчасті фібули вважають одним з основних етнічних маркерів східних германців (готів) як у складі черняхівської культури, так і загалом (Бірбрауер 1995, с. 42; Kokowski 1996, s. 153—154; Магомедов 2001, с. 68). Такі застібки є одним з основних показників розселення готів у Західній Європі. Досить детально проаналізована проблема їх походження (Амброс 1966, с. 78—82; Gavritukhin 2002, p. 114—117), хронологія (Kokowski 1996; Gavritukhin 2002) та роль у костюмі населення черняхівської культури (Мастыкова 2011). Появу цих застібок пов'язують з фібулами щиткового типу горизонту Косанів—Ганцков фази С₃ центральноєвропейської хронології (Gavritukhin 2002, p. 117), які представлені в основному в комплексах з північно-західним культурним компонентом (Петраускас, Синица 2010, с. 125). Одним із їх можливих прототипів також вважають північноєвропейські фібули із багатих князівських поховань Закшув—Сакрау та Сандерумгорда (Мастыкова 2011, с. 343—345).

Двопластинчасті фібули з'явилися в черняхівській культурі в другій половині IV ст., що підтверджується знахідками їх з кубками типу Ковалк (Гороховский 1988а, с. 242). Зазвичай такі парні застібки зафіксовані в жіночих похованнях як основна складова церемоніального вбрання. Пару фібул — одну з прикмет східногерманського жіночого костюма представниць вельбарської культури — використовували від ступеня В₂/С₁ (Tempelmann-Ма́czyńska 1988, гус. 1, s. 216).

Попри значну кількість робіт, присвячених типології, хронології та генезису двопластинчастих фібул, не вирішеним, на нашу думку, є питання, хто користувався такими застібками, які *a priori* пов'язують з готами. З цією метою проаналізовано поховання з такими фібулами, представлені в каталозі А.В. Мастикової

(Мастыкова 2011) і дещо доповнені автором. Усього маємо 74 комплекси, з-поміж яких у 50 наявні ознаки, що допомагають визначити їхню етнокультурну належність (табл.).

Етнокультурні ознаки за ступенем достовірності поділені на два рівні. До ознак першого рівня (безперечні) віднесено такі, що уможливають з високим рівнем достовірності визначити етнічну належність похованого. Це тип поховального обряду (кремація чи інгумація), конструкція могили та ліпна кераміка.

Пізньоскіфсько-сарматськими ознаками першого рівня можна вважати: інгумації, здійснені в ямі з заплечиками, підбоем або катакомбою, та ліпний посуд чотирьох типів, виділених Б.В. Магомедовим і характерних для черняхівського населення Причорноморського регіону (Магомедов 1987, с. 47—50). Ці ознаки використовували для виділення пізньоскіфсько-сарматського компонента в межах усієї черняхівської культури (Гей 2001/2002, с. 312) і окремих її регіонів (Любичев 2011, с. 33). Для північно-західного компонента черняхівської культури (тобто, власне германського) ознаками першого рівня можна вважати: кремації типів 2—5, так зв. «ускладнені» типи кремацій, за класифікацією О.В. Петраускаса (Петраускас 2002), та інгумації¹ з північною орієнтацією та ліпним посудом, що має аналогії в кераміці вельбарської культури (див.: Wołagiewicz 1993) та серед пшеворських форм.

¹ Складність у визначенні етнокультурних рис інгумацій полягає в тому, що і сармати, і германці ховали небіжчиків у простих ямах з північною орієнтацією, а поховання часто були обрядово порушені та супроводжувалися значною кількістю інвентарю (Магомедов 2001, с. 38). Через це основною серед ознак першого рівня є ліпна кераміка. Наявність ліпної кераміки північно-західної традиції в похованні з пізньоскіфсько-сарматською конструкцією могили (яма з заплечиками) відома нам лише в одному комплексі — поховання 186 могильника Данчень (Рафалович 1986, табл. VIII, 3; XXXIII, 10).

Для класифікації інгумаційних поховань з північною орієнтацією ми скористалися схемою О.В. Петраускаса (Petrauskas 2003).

Ознаками другого рівня вважаємо такі, що мають певне (германське чи скіфсько-сарматське) походження, але можуть бути присутні в похованнях різної етнічної належності. Такі ознаки могли бути пов'язані з модою (типи прикрас) або підношеннями (пожертвами). До пізньоскіфсько-сарматських прикмет віднесено: наявність у похованні кісток дрібної рогатої худоби (коза/вівця) та ячної шкаралупи (Магомедов 2001, с. 37; Гей 2001/2002, с. 312), а в інвентарі жіночих поховань — амулетів до паска із мушлі типів *Sypraea* та *Hexaplex* (Бобровська 1999). До північно-західних ознак цього рівня віднесено специфічні типи фібул (Vügelknorffibel, деривати фібул типу Альмгрен 181 з жалоподібною ніжкою) та гончарну кераміку певних типів.

Аналіз добірки (табл.) показує, що із 50 поховань 22 має пізньоскіфсько-сарматські ознаки першого рівня, а 12 — другого рівня. Натомість північно-західні ознаки першого рівня наявні в п'яти похованнях, а ознаки другого рівня — в чотирьох. Сім комплексів не мають етнокультурних ознак.

Розглянемо найважливіші комплекси з північно-західними ознаками першого рівня. Поховання 341 могильника Бирлад—Валя Сяке (рис. 1, I) — кремація 5-го типу, за О.В. Петраускасом (спалення з компактним розміщенням кальцинованих кісток, перекритих шаром черепків). Такий тип поховань характерний для фаз 2 і 3 черняхівської культури, за Є.Л. Гороховським, тобто датується ступенями C_2/C_3 — C_3 (Петраускас 2002, с. 55). Могила 86 у Компанійцях (рис. 1, III) — поховання воїна зі зброєю та ліпним горщиком пшеворського зразка. В цьому разі двопластинчасту фібулу — елемент жіночого церемоніального вбрання — можна розглядати як підношення (Мастыкова 2011, с. 343). У похованні 3 могильника Рідний Край (рис. 1, II) був ліпний глек типу IX, за класифікацією Р. Волонгевича. Воно супроводжувалося значною кількістю речей. Вірогідно, тут була похована жінка високого соціального статусу.

Фібули із поховань з північно-західними етнокультурними ознаками першого рівня належать до блоку варіантів Боромля—Компанійці, за І.О. Гавритухіним, і датуються дослідником початком фази C_3 . Морфологічні особливості таких фібул демонструють зв'язок із «західними» прототипами (Gavritukhin 2002,

р. 118). Вони одні з найраніших у першій підгрупі (з максимальним розширенням ніжки в нижній третині або посередині), за класифікацією А.К. Амброза. Варто наголосити, що представниці пізньоскіфсько-сарматського етносу використовували пізні модифікації двопластинчастих фібул. У могильниках, де є жіночі поховання з такими та водночас з пізньоскіфсько-сарматськими ознаками, на раніших етапах їх функціонування (ступені C_2/C_3) доволі яскраво фіксується наявність північно-західного культурного компонента. Це поховання 210 могильника Біленьке (Росохацький 1991, рис. 51, 2), 378 могильника Бирлад—Валя Сяке (Palade 2004, fig. 237, 3), 57 могильника Спанцов (Mitrea, Preda 1966, fig. 82, 5), низка поховань могильника Журавка Ольшанська (Симонович 1960, табл. IV, 3, 7; 1961, табл. II, 12).

Наголосимо, що тісні взаємозв'язки між сарматами й германцями фіксуються ще до часів черняхівської культури. У I—II ст., коли сармати переходили до осілого способу життя, мають місце їхні контакти з населенням Подністров'я. Зокрема, іранські мотиви цілком помітні на окутті піхов меча із Гринева (Козак 2003, с. 68). Такі контакти простежуються за матеріалами, пов'язаними, в основному, з військовою справою — приміром, іранські знаки-тамги на германських парадних списках (Яценко, Добжанська, Пивоваров 2009). На ступені B_2/C_1 до сарматського середовища (Холмське, Ольвія, Керч) проникають пряжки типів 35—45 групи G, за Р. Мадидою-Легутко, що були складовою широкого воїнського пшеворського паска (Andrzejowski, Madyda-Legutko 2013). У насипу сарматського кургану біля с. Мокра (Республіка Молдова) виявлено кремаційне поховання з ліпною керамікою та пряжкою північно-західного зразка (Курчатов 2002). Усе це свідчить про достатньо високий рівень контактів військових еліт германців і сарматів, зумовлений, можливо, спільними військовими діями, зокрема, проти Римської імперії.

У черняхівській культурі поховання з двопластичастими фібулами, що мають етнокультурні ознаки першого рівня (ліпну кераміку) як північно-західного, так і пізньоскіфсько-сарматського походження в одному комплексі, фіксуються не раніше ступеня C_3 (косанівська, або третя фаза черняхівської культури, за Є.Л. Гороховським). Найраніші комплекси, в яких виявлена кераміка обох (германської та сарматської) етнічних груп, це поховання 56 могильника Компанійці та 298 могильника Чернелів-Руський (Некрасова 2006,

Таблиця. Поховальні комплекси черняхівської культури з дволастинчастими фібулами з етнокультурними ознаками I та II рівнів

№ п/п	Поховання	Зразки фібул		Етнокультурні ознаки I рівня			Етнокультурні ознаки II рівня	
		Кількість фібул (+ фібули ін. типів)	Тип фібул (за: Амброз 1966)	I.1. Тип інгумацій (за: Petrauskas 2003)	I.2. Тип крематій (за: Петраускас 2002)	II. Конструкція могили	III. Ліпна кераміка (за: а) Магомедов 1987; б) Wolagiewicz 1993)	Інший інвентар
1	Александрє Одобеску, п. 11	2	IAA	1/1		яма	—	кістки вівці/кози
2	Біленьке, п. 128	2	IAA	3		підбій	—	—
3	Біленьке, п. 131	2	IAA	3		підбій	а) тип II, б) тип IV	—
4	Біленьке, п. 28	2	IAБ	4		катакомба	—	—
5	Біленьке, п. 42	1	IAБ	4		катакомба	—	—
6	Біленьке, п. 55	2	IAA	3		підбій	—	—
7	Біленьке, п. 56	2	IAБ	4		катакомба	—	—
8	Біленьке, п. 57	2	ІББ	4		катакомба	—	—
9	Біленьке, п. 9	2	IAA	4		катакомба	—	—
10	Бирлад—Валя Сяке, п. 259	1	IAA	3		підбій	—	—
11	Бирлад—Валя Сяке, п. 279	2	IAA	1/1		яма	а) тип II	—
12	Бирлад—Валя Сяке, п. 332	2	IAБ	1/1		яма	—	підвіски зі стулук <i>Supraea panterina</i> , <i>Hexaplex trunculus</i>
13	Бирлад—Валя Сяке, п. 341	1	IAБ		1			триручна ваза (вверх дном)
14	Бирлад—Валя Сяке, п. 482	1+1	IAA	1/1		яма	а) тип I	—
15	Бирлад—Валя Сяке, п. 520	1	IAБ	3/4		підбій	—	стулки <i>Hexaplex</i>
16	Бирлад—Валя Сяке, п. 541	2	IAA	1/1		яма	а) тип I	—
17	Бирлад—Валя Сяке, п. 96	1	IAA	1/1		яма	а) тип II, б) тип III	стулки <i>Hexaplex</i>
18	Богданешть, п. 3	1+2			1			Vügelknopffibel і A181
19	Боромля, п. 4	2	IAБ	1/1				кістки тварини
20	Боромля, п. 44	2	IAБ	1/1		яма		—
21	Гаврилівка, п. 28	1	ІББ		5			—
22	Гаврилівка, п. 88	2	ІББ	1/1		яма	а) тип II	—
23	Журавка Ольшанська, п. 2	2	ІБА	1/1(?)		яма		—
24	Журавка Ольшанська, п. 14	1	ІББ	1/1		яма		кістки вівці/кози, яєчна шкаралупа
25	Журавка Ольшанська, п. 43	2	IAБ	1/1		яма		кістки вівці/кози, підвіски з кістки
26	Компанійці, п. 86	1	IAБ		2		пшевор.	—
27	Курники, п. 4	2	IAБ	2/4		яма з заплечиками		—
28	Лазо, п. 28	2	IAБ	2/1		яма з заплечиками		—
29	Міхелешень, п. 74	2	IAA	1/1		яма		кістки вівці/кози
30	Міхелешень, п. 123	2	IAA	1/4		яма		кістки вівці/кози
31	Міхелешень, п. 241	1	IAA	1/1		яма		—
32	Міхелешень, п. 297	2	IAA	1/1		яма		стулки <i>Supraea</i>
33	Міхелешень, п. 340	1	ІББ	1/1		яма		—

№ п/п	Поховання	Зразки фібул		Етнокультурні ознаки I рівня			Етнокультурні ознаки II рівня	
		Кількість фібул (+ фібули ін. типів)	Тип фібул (за: Амброз 1966)	I.1. Тип інгумаций (за: Petrauskas 2003)	I.2. Тип кремацій (за: Петраускас 2002)	II. Конструкція могили	III. Ліпна кераміка (за: а) Магомедов 1987; б) Woflagiewicz 1993)	Інший інвентар
34	Міхелешень, п. 347	2	IAA	1/1		яма		кістки вівці/кози, стулки <i>Supraea</i>
35	Міхелешень, п. 353	1	IAA			яма		кістки вівці/кози
36	Міхелешень, п. 369	2	IAA	1/1		кам'яний ящик		кістки вівці/кози
37	Міхелешень, п. 493	1	IAB	1/1		проста		
38	Міхелешень, п. 514	2	IAA	1/1		яма		триручна ваза з псевдо-вушками
39	Нагорне 2, п. 8	2	IAA	2/1		яма з заплечиками		кістки вівці/кози, ячна шкаралупа
40	Нагорне 2, п. 11	2	IAA	1/1		яма	а) тип I, б) тип II	стулки <i>Supraea</i> , <i>Hexaplex</i>
41	Одая, п. 21	1	IAB	1/1		кістяк, скорчений на боці		
42	Ранжеве, п. 14	2	IAA	1/1		кам'яний заклад		
43	Рідний Край, п. 3	2	IAB	1/1			б) IX-W	
44	Спанцов, п. 63	1	IAB	1/1			а) тип I	
45	Спанцов, п. 65	1	I	1/1		яма		стулки <i>Supraea</i> , <i>Hexaplex</i> , кістки вівці/кози
46	Суми-Сад, п. 5	2	IAB	1/1		яма		
47	Успенка, п. 137	2	IBB	1/1		яма		
48	Черкаси-Центр, п. 65	2	IAA	1/1		яма	б) ф-т посудини	
49	Чорнобаївка	2	IAA	3		підбій		
50	Шишаки, п. 60	2	IAB	1/1				стулки <i>Supraea</i> , <i>Hexaplex</i> , кістки вівці/кози

с. 183; Герета 2013, рис. 151). У похованні 298 (Чернелів-Руський) був невисокий півсферичний скляний кубок з орнаментом у вигляді накладного декору із скляних ниток, що утворювали невеликі овали чи подібні округлі фігури. Посуд з такими морфологічними рисами з'являється на рубежі III—IV ст. (Магомедов 2001, с. 65). Але в похованні 264 могильника Чернелів-Руський кубок з таким декором знайдено разом з гребенем III класу (з плічками), за Р.Г. Шишкіним (Шишкин 1999). Такі вироби характерні для кінця косанівської та почат-

ку маслівської фаз черняхівської культури (Гороховский 1988, с. 44). Поховання 56 у Компанійцях О.В. Гопкало датує не раніше другої третини IV ст. (Гопкало 2008, с. 51), що збігається з датуванням біконічної миски з валиком на шийці (Милашевский 2014) і півсферичного кубка із звуженою та пролощеною шийкою (Petrauskas 2011, S. 404).

Інфільтрація сарматів у черняхівське середовище могла відбуватися двома шляхами: 1) через імпорт сарматськими общинами речей черняхівського кола за збереження влас-

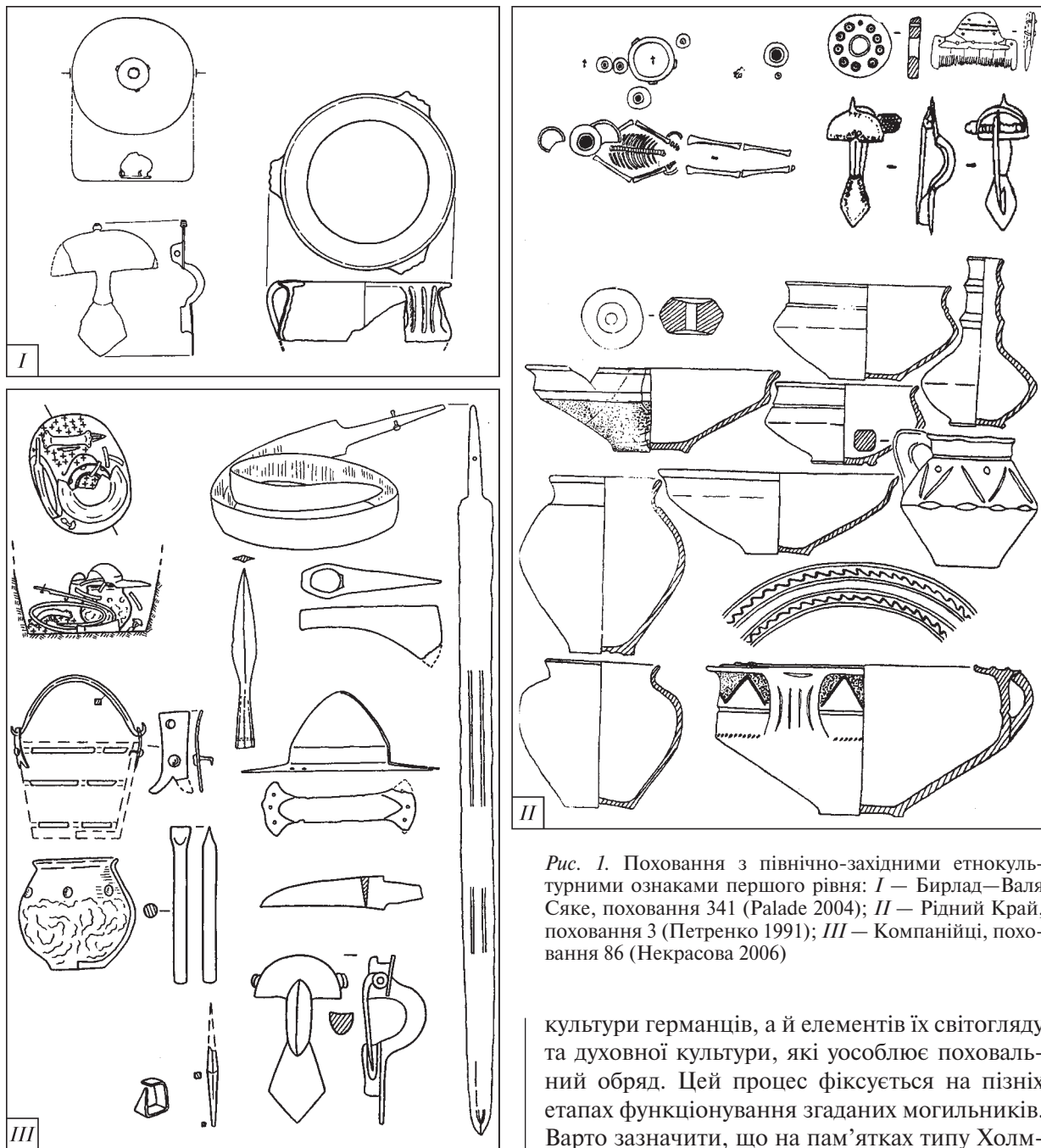

Рис. 1. Поховання з північно-західними етнокультурними ознаками першого рівня: I — Бирлад—Валя Сяке, поховання 341 (Palade 2004); II — Рідний Край, поховання 3 (Петренко 1991); III — Компанійці, поховання 86 (Некрасова 2006)

них етнографічних особливостей, що демонструє Холмське (Симоненко 2004, с. 212—213); 2) приєднання окремих представників сарматських груп до общин з іншою германською культурною підосною (пам'ятки Данчени, Чернелів-Руський, Ружичанка та ін.). Показовим прикладом останнього є матеріали могильника Компанійці, де на пізньому етапі його функціонування зафіксована ліпна кераміка пізньоскіфсько-сарматського зразка в кремаційних похованнях північно-західних типів (ускладнених кремацій). Вона демонструє не тільки запозичення сарматами матеріальної

культури германців, а й елементів їх світогляду та духовної культури, які уособлює поховальний обряд. Цей процес фіксується на пізніх етапах функціонування згаданих могильників. Варто зазначити, що на пам'ятках типу Холмське, генетично пов'язаних з сарматами попередніх поколінь, не виявлені поховальні комплекси із двошаровими фібулами. Натомість у матеріалах могильників, де для раніших етапів фіксується північно-західний культурний компонент, такі поховання є².

Комплекси із пізньоскіфсько-сарматськими ознаками, як правило, представлені похованнями жінок високого соціального статусу, які

² На могильнику Нагорне II відсутні поховання із північно-західними етнокультурними ознаками першого рівня, але дослідниця цього могильника Гудкова О.В. пов'язує з германцями поховання з гончарною керамікою та певними типами фібул (Гудкова 2011, с. 128).

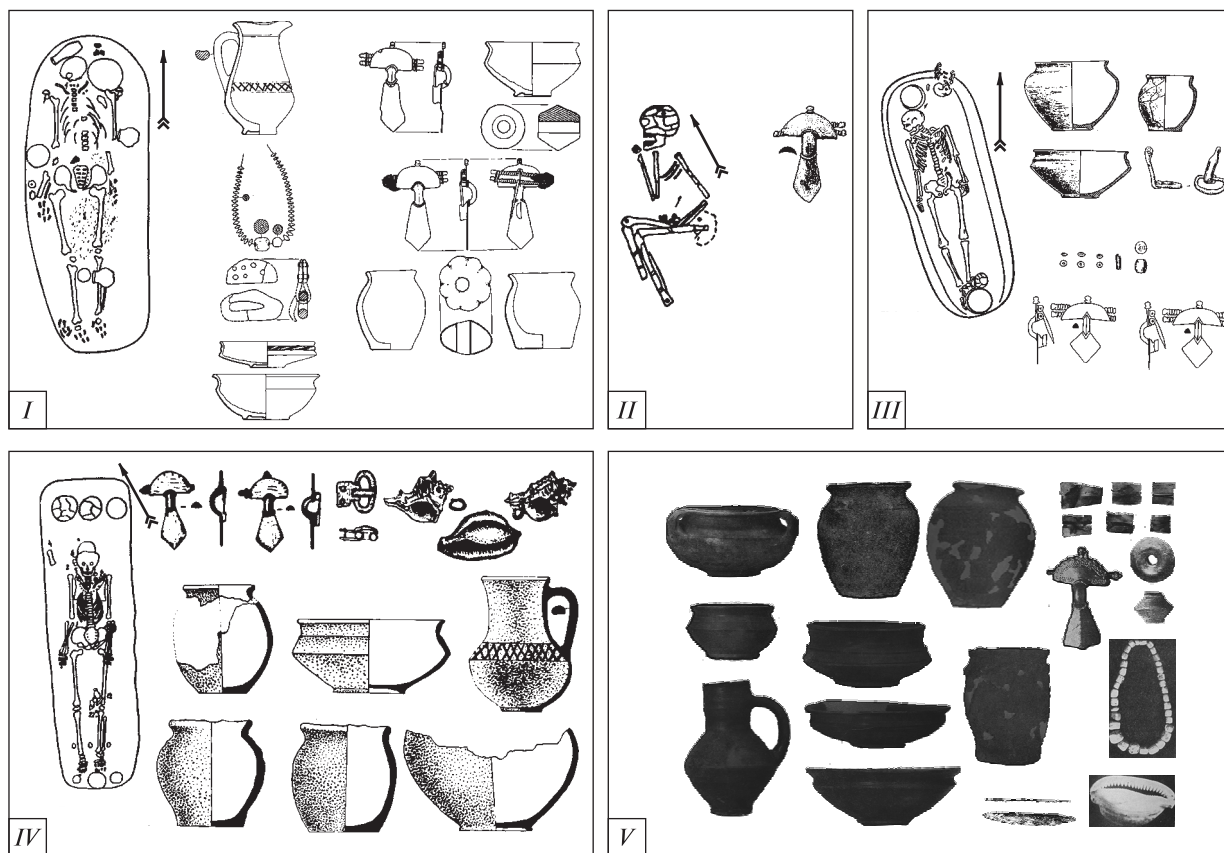

Рис. 2. Поховання з пізньоскіфсько-сарматськими етнокультурними ознаками першого рівня: I — Бирлад—Валя Сяке, поховання 279 (Palade 2004); II — Одая, поховання 21 (Никитина 1996); III — Гаврилівка, поховання 88 (Сымонович 1960); IV — Спанцов, поховання 63 (Mitrea, Preda 1966); V — Нагорне 2, поховання 11 (Гудкова 1989)

супроводжуються значною кількістю речей (рис. 2), що відповідає групі А (підношення), за класифікацією Н.М. Кравченко (Кравченко 1987). Винятком є поховання 21 могильника Одая (рис. 2, II) — інгумація західної орієнтації, кістяк скорчений на правому боці. Фібула, знайдена біля правого стегна, містила залишки тканини, вірогідно, савана. Іншого супроводу не було (Никитина 1996, с. 15).

Достатньо значна кількість поховань має пізньоскіфсько-сарматські етнокультурні ознаки другого рівня. Як було зазначено, це наявність кісток дрібної рогатої худоби (овець/кіз) і підвіски з мушлі (Бобровська 1999, с. 92; Магомедов 2001, с. 120; Любичев 2011, табл. 1). Варто наголосити, що більшість поховальних комплексів, зокрема й із пізньоскіфсько-сарматськими рисами, містили триручні вази. Походження цього посуду пов'язують з колом пшеворських і гето-фракійських старожитностей і розглядають як один із засобів відправлення домашніх культів (Магомедов 1997, с. 39). Це ще один факт на користь надзвичайно тісних контактів представників германського та пізньоскіфсько-сарматського етносів у духовній площині.

Двопластинчасті фібули, незважаючи на їх використання представницями різних етнічних груп черняхівської культури, відігравали суттєву роль у костюмі саме германських жінок. Цим можна пояснити наявність парадних двопластинчастих фібул з багатим декором сканню та зерню в готських скарбах з Волині (Козак 1999, с. 84—86)

Отже, ранні модифікації двопластинчастих фібул з'явилися на початку фази С₃ в комплексах з північно-західним компонентом і, в основному, характерні для жіночого костюма. Достатньо швидко (в межах фази С₃) ними почали користуватись і представниці пізньоскіфсько-сарматського кола в черняхівській культурі.

Поширення моди двофібульного германського костюма, виконання релігійних і сакральних функцій в сім'ї, а, можливо й общині, представницями різних етнічних груп указує на високий рівень соціальної консолідації поліетнічної черняхівської спільноти. Але взаємодія германців і сарматів не була односторонньою — більшість жіночих «князівських» поховань черняхівської культури, крім германської двофібульної моделі вбрання, мають також і пізньосарматські ознаки, що фіксуєть-

ся за поширенням моди на амулети до паска із мушель і специфічним складом намиста (Бобровская 2000, с. 80). Така ситуація могла скластися внаслідок династійних шлюбів між

представниками готської та сарматської племінних еліт, що мали на меті зміцнення стосунків задля спільних військових акцій проти Римської імперії.

- Амброз А.К. Фибулы юга Европейской части СССР. — М., 1966 (САИ. — Вып. Д1-30).
- Бирбрауер Ф. Готи в I—VII ст.: территория расселения та просування за археологічними джерелами // Археологія. — 1995. — № 2. — С. 32—51.
- Бобровська О.В. Жіночі поясні амулети черняхівської культури // Археологія. — 1999. — № 4. — С. 89—95.
- Бобровская О.В. Бусы и подвески в уборе населения черняховской культуры. Рукопись дисс. ... канд. истор. наук. — К., 2000 // НА ІА НАНУ. — Ф. 12. — № 806.
- Гей О.А. Проблема выделения скифо-сарматских элементов в черняховской культуре // Stratum plus. — 2001/2002. — № 4. — С. 296—314.
- Герета І.П. Чернелево-Руський могильник. — К.; Тернопіль, 2013 (Оіум. — 3).
- Гонкало О.В. Бусы и подвески черняховской культуры. — К., 2008.
- Гороховский Е.Л. Хронология черняховских могильников Лесостепи Украины // Тр. V Междунар. конгресса археологов-славистов. — М., 1988. — Т. 4. — С. 34—46.
- Гороховский Е.Л. Хронология ювелирных изделий первой половины I тыс. н. э. Лесостепного Поднепровья и Южного Побужья. Рукопись дисс. ... канд. истор. наук. — К., 1988а // НА ІА НАНУ. — Ф. 12. — № 465.
- Гудкова А.В. Германцы в степях Причерноморья в первой половине I тыс. н. э. // Древнее Причерноморье. — 2011. — IX. — С. 124—130.
- Козак Д.Н. Готські скарби Волині початку раннього середньовіччя // Етнокультурні процеси у Південно-Східній Європі в I тис. до н. е. — Львів, 1999. — С. 80—93.
- Козак Д.Н. Сармати та слов'яни на Україні // Старожитності I тисячоліття нашої ери на території України. — К., 2003. — С. 64—71.
- Кравченко Н.М. О методике социологического анализа погребального обряда черняховской культуры // Исследования социально-исторических проблем в археологии. — К., 1987. — С. 209—227.
- Курчатов С.И. К вопросу о первом проникновении гото-гепидских племен в Днестровско-Прутский регион // Древнейшие общности земледельцев и скотоводов Северного Причерноморья (V тыс. до н. э. — V век н. э.). — Тирасполь, 2002. — С. 346—349.
- Любичев М.В. Погребения с позднескифскими — сарматскими признаками на могильниках черняховской культуры в Днепро-Донецкой лесостепи // Оіум. — 2011. — I. — С. 33—53.
- Магомедов Б.В. Черняховская культура Северо-Западного Причерноморья. — К., 1987.
- Магомедов Б.В. К вопросу о влиянии культур Центральной Европы на черняховский керамический комплекс // Kultura pszeworska. — Lublin, 1997. — S. 39—44.
- Магомедов Б.В. Черняховская культура. Проблема этноса. — Lublin, 2001.
- Мастыкова А.В. Женский костюм черняховской культуры с двупластинчатыми фибулами // Stratum plus. — 2011. — № 4. — С. 341—365.
- Милашевский А.С. Сосуды типа I А по классификации Р. Волонгевича в черняховской культуре // Stratum plus. — 2014. — № 4 (в печати).
- Некрасова А.Н. Памятники черняховской культуры Днепровского левобережья // Готы и Рим. — К., 2006. — С. 87—200.
- Никитина Г.Ф. Могильники черняховской культуры в Северной Буковине и Бессарабии. — М., 1996.
- Петраускас О.В. Типи археологічних комплексів трупоспалень черняхівської культури (територія поширення, етнокультурні особливості та хронологія) // Археологія. — 2002. — № 3. — С. 40—65.
- Петраускас О.В., Синица Е.В. Фибулы «щиткового типа» черняховской культуры // Germania—Sarmatia. — 2010. — 2. — С. 113—132.
- Рафалович И.А. Данчены. Могильник черняховской культуры III—IV вв. н. э. — Кишинев, 1986.
- Росохацкий А.А. Отчет о полевых исследованиях Шаболатского отряда Одесского охранного археологического центра в 1991 г. // НА ІА НАНУ. — № 1991/237.
- Симоненко А.В. Некоторые позднесарматские элементы в черняховских ингумациях // Боспорские исследования. — 2004. — VII. — С. 208—214.
- Сымонович Э.А. Отчет о работах Среднеднепровской экспедиции Института археологии АН СССР за 1960 г. // НА ІА НАНУ. — № 1960/26а.
- Сымонович Э.А. Отчет о работах Среднеднепровской экспедиции Института археологии АН СССР за 1961 г. // НА ІА НАНУ. — № 1961/20.

- Шишкин Р.Г.* Классификация и типология трехслойных гребней черняховской культуры // Сто років вивчення культур полів поховань в Україні. — К., 1999. — С. 43—48.
- Яценко С.А., Добжанська Г., Пивоваров А.В.* Германские парадные копья II—III вв. н. э. с сарматскими знаками // Сборник ГИМ памяти И.И. Гушиной. — М., 2009 (Интернет-журнал).
- Andrzejowski J., Madyda-Legutko R.* Bronze Belt Buckles with Doubled Tongue between Scandinavia and the Black Sea. In Search of Local and Inter-Regional Connections during the Roman Period // INTER AMBO MARIA. — Симферополь, 2013. — С. 9—27.
- Gavritukhin I.* On the study of double plate fibulas of the first subgroup // A nyíregyházi Jóna András múzeum evkoenyve. — 2002. — XLIV. — P. 113—184.
- Kokowski A.* O tak zwanych blaszanych fibulach z półokrągłą płytą na główce i rombowałą nóżką // Studia Gothica. — 1996. — I. — S. 153—184.
- Mitrea B., Preda C.* Necropole din secolul al IV-lea e. n. in Muntenia. — București, 1966.
- Palade V.* Asezarea si nekropola de la Barlad-Valea Seaca (sfaesitul sec. al III-lea — a doua jumătate a sec. V-lea). — București, 2004.
- Petrauskas O.V.* Die Gräberfelder der Černjachov-Kultur von Kosanovo und Gavrilovka — eine vergleichende Studie zu Chronologie, Bestattungssitten und ethnokulturellen Besonderheiten // BRGK. — 2003. — 84. — S. 225—351.
- Petrauskas O.V.* Scheibengedrehte Keramik als chronologischer Anzeiger nach den Materialien des Gräberfeldes der Černjachov-Kultur bei Velikaja Bugaevka, Kievskaja obl., Ukraine // Bonner Beiträge zur vor- und frühgeschichtlichen Archäologie. — 2011. — 13. — S. 399—416.
- Tempelmann-Mączyska M.* Strój kobiety kultury wielbarskiej i jego powiązania z sąsiednimi obszarami // KWMR. — 1988. — T. I. — S. 205—220.
- Wolągiewicz R.* Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morem Czarnym. — Szczecin, 1993.

Надійшла 27.03.2014

A.C. Милашевский

ПОГРЕБЕНИЯ ЧЕРНЯХОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ С ДВУХПЛАСТИНЧАТЫМИ ФИБУЛАМИ (этнический аспект)

Проанализирована этническая составляющая погребений с двухпластинчатыми фибулами. Эти застежки появились в германской среде на этапе C₃ центральноевропейской хронологии на основе фибул горизонта Косанов-Ганцков. На более поздних этапах черняховской культуры двухпластинчатые фибулы как одна из основных составляющих вошли в женский церемониальный костюм.

Ранние модификации двухпластинчатых фибул содержатся в комплексах с северо-западным (германским) компонентом. Более поздние модификации их присутствуют в погребениях с позднескифско-сарматским этническим компонентом. Женские погребения черняховской культуры с двухпластинчатыми фибулами ступени C₃/D₁, кроме северо-западных, имеют также и позднесарматские этнокультурные черты (погребальный обряд, лепная керамика). Такое взаимопроникновение этнических черт могло произойти вследствие династических связей (браков) готской и сарматской племенных элит.

O.S. Mylashevskiy

CHERNYAKHIVSKA CULTURE BURIALS WITH BILAMINATE FIBULAE (Ethnic Aspect)

Analyzed is an ethnic structure of the burials with bilaminate fibulae. These fasteners appeared in German milieu at the stage C3 by the Central European chronology on the base of fibulae from the Kosanov-Gantskov horizon. Bilaminate fibulae as one of the components became a part of women's ceremonial costume at the later stages of Chernyakhivska culture.

There are early modifications of bilaminate fibulae in assemblages with the north-western (German) component. Their later modifications are found in burials with the Late Scythian and Sarmatian ethnic components. Women's burials of Chernyakhivska culture with bilaminate fibulae of the stage C3/D1, apart from north-western features, also have the Late Sarmatian ethnic and cultural features (burial customs and handmade ceramics). Such interpenetration of ethnic features could appear as a result of dynastic relations (marriages) between tribal elites of the Goths and the Sarmatians.